

Odgojni rad bl. Ivana Merza

Kelava, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:106986>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Kristina Kelava

ODGOJNI RAD BL. IVANA MERZA

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Kristina Kelava

ODGOJNI RAD BL. IVANA MERZA

Diplomski rad

**Mentor rada:
doc. dr. sc. Goran Lapat**

Zagreb, rujan 2021.

“Dan što ga čovjek posveti drugome nije nipošto gubitak već dobitak.

Dani u kojima ne učinimo ništa za druge, već samo za se, to su izgubljeni dani.”

-Ivan Merz (Put k Suncu, str. 181)

SADRŽAJ

SAŽETAK	
SUMMARY	
UVOD.....	1
ŽIVOTOPIS BL. IVANA MERZA	4
<i>Djetinjstvo i mladenački život</i>	4
<i>Vojna akademija</i>	5
<i>Studij prava u Beču</i>	5
<i>Prvi svjetski rat</i>	6
<i>Nastavak studija u Beču i studij u Parizu</i>	7
<i>Život u Zagrebu</i>	9
PODRUČJA RADA	11
<i>Književnost</i>	11
<i>Katoličke organizacije</i>	12
<i>Katoličko akademsko društvo „Hrvatska“</i>	12
<i>Hrvatski katolički omladinski savez</i>	12
<i>Hrvatski orlovski savez</i>	13
ODGOJNI RAD	14
<i>Motivacija i ciljevi</i>	14
<i>Obrazovanje</i>	14
<i>Profesorsko zvanje</i>	15
<i>Metode rada</i>	16
<i>Cilj i sadržaji odgojnog rada</i>	17
ODGOJ ZA VRIJEDNOSTI	18
<i>Kratki povijesni pregled odgoja za vrijednosti</i>	18
<i>Stara Grčka</i>	19
<i>Rimski odgoj</i>	19
<i>Srednji vijek</i>	20
<i>Novi vijek</i>	21
MORAL I MERZ	22
<i>Tjelesni odgoj</i>	23
<i>Uloga obitelji u odgoju</i>	23
<i>Odgoj i vjera</i>	24
ŠTO DANAS MOŽEMO NAUČITI OD MERZA.....	25
<i>Važnost vrijednosti</i>	25
<i>Pedagogija primjera</i>	26
<i>Suvremeni odgoj i vrijednosti</i>	27
ZAKLJUČAK.....	28
LITERATURA.....	30

SAŽETAK

Riječ „obrazovanje“ podrazumijeva stjecanje „obraza“, odnosno formiranje osobnosti pojedinca (Pastuović, 2012). Obrazovanje ima moć mijenjati svijet: kako globalno, tako i na razini pojedinca. To je dokazano mnogim istraživanjima koja govore o povezanosti razine obrazovanja s gospodarskim i društvenim razvojem. U sintagmi s pojmom obrazovanja najčešće se pojavljuje riječ „odgoj“. Odgoj je usko povezan s obrazovanjem, stoga ih je nemoguće u stvarnosti potpuno razdvojiti, iz razloga što teže istome cilju: razvoju punoga potencijala osobe. Svaki odgoj pretpostavlja skup vrijednosti (Suárez-Orozco i Qin-Hilliard, 2004). Upravo o tim vrijednostima će se govoriti u ovome diplomskome radu, a tema vrijednosti isprepletena je s radom i djelom zagrebačkoga profesora iz 20. stoljeća, Ivana Merza.

Ivan Merz bio je profesor francuskog jezika i književnosti u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu u razdoblju od 1922. do 1928. Doktorirao je 1923. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (Nagy, 1999). Tijekom cijeloga svoga života posvetio se odgoju kršćanske mladeži, i to ne samo unutar okvira svog profesorskog zvanja nego i u slobodno vrijeme, imajući uvijek u vidu kršćansku vjeru kao temelj i pokretač vlastitog djelovanja. Nakon smrti, Ivan Merz iza sebe ostavlja gotovo neiscrpnu ostavštinu pisanih djela, uključujući autobiografska djela, među kojima je najistaknutiji njegov dnevnik, zatim doktorska disertacija, i brojna stručna djela o književnosti.

U drugom dijelu ovog diplomskog rada raspravlja se o vrijednostima i njihovoj važnosti za obrazovanje. Znanstvenici još nisu u suglasju oko definicije vrijednosti, no one se opisuju kao ustaljena vjerovanja koja su zajednička ljudima diljem svijeta. Vrijednosti su jedan od ključnih pojmova za obrazovanje jer one usmjeravaju pojedinca ka boljem općem dobru i boljoj budućnosti. One također sudjeluju u formiranju životnih ciljeva i osobnosti.

Cilj je ovoga diplomskoga rada opisati odgojno djelovanje doktora i profesora Ivana Merza koristeći se primarnim i sekundarnim izvorima o njegovom životu i radu, zadobiti uvid u njegov stav o važnosti vrijednosti u obrazovanju te raspraviti njihovu važnost u suvremenom odgoju i obrazovanju. Teorijsko polazište rada je moralna uloga pedagogije kao znanosti o poučavanju.

Ključne riječi: Ivan Merz, moral, odgojni rad, pedagogija, vrijednosti

SUMMARY

The term education refers to the development of an individual's personality (Pastuovic, 2012). Education possesses the power to change the world on a global and individual level. That power has been proven by many researches about the relationship between education and socio-economic development. Along with the term „education“ also comes the term upbringing. Education and upbringing are closely related, so it is almost impossible to separate them in reality, because they strive to achieve the same goal: to develop the full potential of an individual. Every piece of educational advice presupposes a certain set of values (Suárez-Orozco & Qin-Hilliard, 2004). This paper discusses those values, and the topic of values is intertwined with the life and work of a Zagrebian professor from the 20th century, Ivan Merz.

Ivan (John) Merz was a professor of French and literature at the Archdiocesan Classic Gymnasium in Zagreb between 1922 and 1928. He earned his doctor's degree in 1923 at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb (Nagy, 1999). He devoted himself to the education of young Christians, not just within the framework of his professor calling, but also during his free time, always keeping in sight Christian faith as the foundation and starting point of his work. Posthumously, Ivan Merz left behind an almost inexhaustible legacy of written works, including autobiographical works, the most notable among them his diary, his doctoral thesis, and many more works about literature.

The second part of this paper discusses human values and their importance in education. Scientist have still not agreed on the definition of values, but they are described as a set of beliefs shared by people from across the world. Values are one of the key terms in education because they guide individuals toward the common good and a better future. They also partake in the formation of life goals and personality.

The aim of this paper is to describe the educational work of the doctor and professor Ivan Merz using primary and secondary sources which tell about his life and work, to gain insight into his views on the importance of good values in education, and to discuss their importance in modern education. The theoretical basis of this work is the moral role of pedagogy as the science of teaching.

Key words: Ivan (John) Merz, pedagogical work, values, pedagogy, moral

UVOD

Na području odgoja i obrazovanja postoje određena razilaženja u mišljenjima po pitanju odgoja za vrijednosti. Neka od tih razilaženja zacijelo su ona o izboru didaktičkih metoda, pristupima obrazovanju i vrijednostima koje bi učitelj trebao poučavati (Rakić i Vukušić, 2010). U 21. stoljeću, učitelj se susreće s brojnim novim izazovima upravo kad se radi o vrijednostima i moralu.

Kako bi se moglo o njima raspravljati, vrijednosti je najprije potrebno definirati. Ne postoji službena definicija vrijednosti, ali se može reći da postoje dvije skupine definicija vrijednosti: prva skupina vrijednosti dijeli na moralne, estetske, obrazovne, religijske, političke, socijalne, kulturne, intelektualne, ekonomske, itd., dok druga skupina sve vrijednosti definira kao moralne (Fyffe i sur., 2004, Hooper i sur., 2003; prema Rakić i Vukušić, 2010). Još jedna definicija vrijednosti iz 1970-ih je da su one vrsta vjerovanja, a kad se to vjerovanje usvoji, ono postaje kriterij ili standard za oblikovanje ponašanja pojedinca (Hooper i sur., 2003, prema Rakić i Vukušić, 2010).

Koja je uopće veza između obrazovanja i vrijednosti? Iako je, osim obrazovnih ustanova, moralni odgoj odgovornost najprije roditelja i obitelji, dijete u školi ipak provodi velik udio svog vremena, stoga se može zaključiti da je moralni odgoj jedna od odgovornosti obrazovnog sustava. Kako znamo da od svih obrazovnih djelatnika najveći dio nastave s učenikom provodi upravo učitelj, možemo zaključiti da on svojim ponašanjem, riječima i postupcima ima i najveći utjecaj na moralne vrijednosti učenika.

U obrazovanju današnjice, najčešće se naglašava vrijednost znanja, dok se zaboravlja na poučavanje moralnih vrijednosti, ili im se u procesu poučavanja pridaje nedovoljna važnost (Tirri i Toom, 2019). U Europi i nordijskim državama prevladavajuća je tradicionalna filozofija kurikula *Bildung*, sustava poučavanja u kojemu učitelj mora biti kompetentna osoba koja poučava prema planu poučavanja, a ima potpunu slobodu pri izboru sadržaja i metoda poučavanja (Tirri i Toom, 2019). Tako se učitelju prepušta na izbor koja će znanja zahtijevati od učenika, ali u tom procesu nužno će učenicima prenijeti i neke vrijednosti vezane uz ta znanja.

Svaki je učitelj jedinstvena osoba koja ima svoje mane i vrline, iskustva i znanje, jedinstveno okruženje u kojem je odrastao te mnoge druge karakteristike po kojima se razlikuje od svojih ostalih kolega. Ipak, unatoč svim raznolikostima, ono što je važno u poučavanju, a treba biti zajedničko svakom učitelju, jest činjenica da učitelj mora imati osobni cilj i svrhu poučavanja (Tirri i Toom, 2019).

Osim općeg pedagoškog znanja, bez kojeg je nemoguće ostvariti uspjeh na kognitivnom, psihomotoričkom i afektivnom području učenja, svaki učitelj treba biti kompetentan i na području vrijednosti. Vrijednosti su ono što učitelj, ponekad čak i nesvjesno, prenosi učenicima. One se prenose u interakciji između učitelja i učenika, a proizlaze iz iskustava, obrazovanja i uvjerenja samoga učitelja.

Cilj ovoga rada je na primjeru bl. Ivana Merza, profesora francuskoga jezika i književnosti u Zagrebu iz 20. stoljeća, uz pomoć primarnih i sekundarnih izvora analizirati njegov odgojni rad s naglaskom na vrijednosti. Raspravljat će se o ulozi vrijednosti u Merzovom izboru metoda i sadržaja poučavanja. Naposljetku će se zaključci pokušati primijeniti na učitelja 21. stoljeća, odnosno raspraviti će se o tome postoje li vrijednosti u liku i radu bl. Ivana Merza koje su aktualne i danas, i ako da, koje su to vrijednosti koje bi učitelj današnjice mogao od njega preuzeti. Primjena zaključaka ovoga rada stoga bi mogla pomoći učiteljima u zauzimanju stava po pitanju vrijednosti i uloge istih u obrazovanju, što je ujedno i razlog pisanja ovoga rada. U radu će prevladavati holistički pristup obrazovanju, u kojemu se nastoji pojedinca obrazovati na svakom području života te razviti njegov puni potencijal: „Glavna zadaća obrazovanja za 21. stoljeće, naročito na visokoškolskoj razini, treba biti puni procvat ljudskog bića osposobljenog da na fleksibilan i adekvatan način odgovori napetostima i izazovima budućnosti“ (Bratanić, 1999).

Iako je tema odgoja za vrijednosti u prošlosti istraživana, 1960-ih je zabrinula znanstvenike. U strahu da se ne pretjera s odgojem karaktera, zbog teorija da će učenici postati previše zaokupljeni sami sobom i izgubiti osjećaj empatije za druge ljude, smanjuje se zastupljenost teorija o odgoju karaktera kako bi se dala prednost slobodnijem samoizražavanju učenika. Međutim, strah od prevelike samodiscipline danas je malo gdje opravdan (Etzioni, 2002). Nova era medija u kojoj odrastaju mlađe generacije, donijela je mnoštvo pitanja na koja tek treba odgovoriti, a s kojima se mladi nerijetko sami suočavaju. Društvo se mijenja iz dana u dan, pa tako vrijednosti koje su se cijenile prije, primjerice, 20 godina, danas ne moraju značiti gotovo ništa. Gubitak tradicionalnih vrijednosti i pojava novih težnji, koje mogu biti pozitivne ili negativne, neprestano se događaju oko nas kao posljedice dramatičnih promjena u društvu. Sve veća potrošačka kultura i materijalizam te želja za lagodnim životom jedan su od najčešćih svjetonazora u 21. stoljeću (Rakić i Vukušić, 2010). Dakle, može se primijetiti da se vrijednosti mijenjaju s društvom te da je njihova izmjena tijekom različitih vremenskih perioda neizbježna.

U nastavku rada slijedi životopis bl. Ivana Merza, u kojemu će se prikazati njegovo djetinjstvo i mladenački život, odlazak u vojsku, studij u Beču, život tijekom Prvog svjetskog rata, studij u Parizu te naposljetku život i rad u Zagrebu. Zatim će se opisati područja rada profesora Merza, uključujući književnost i rad u katoličkim organizacijama. Nakon toga, opisan će se odgojni rad bl. Ivana Merza: cilj njegovoga djelovanja, metode i sadržaj odgojnog rada. U narednom poglavlju, nešto detaljnije će se pisati o moralu i odgoju: dat će se kratki pregled vrijednosti u obrazovanju od njegovog nastanka pa do danas, raspravljat će se o Merzovom pogledu na moral, stavovima o odgoju, njegovome pogledu na odnos odgoja i vjere, mišljenju o ulozi obitelji u odgoju te o njegovim stavovima o školstvu. U posljednjem poglavlju govorit će se o tome što učitelji danas mogu naučiti od Merza: o odgoju primjerom, o položaju vrijednosti u suvremenom odgoju te će se raspraviti o važnosti vrijednosti u učiteljskom poslu.

ŽIVOTOPIS BL. IVANA MERZA

Djetinjstvo i mladenački život

Ivan Merz rođen je u Banjoj Luci 16. prosinca 1896. Otac Mavro i majka Terezija pružili su mu bezbrižno djetinjstvo. Obitelj Merz bila je dobroteljica: otac je radio kao časnik na banjalučkom željezničkom kolodvoru. Otac mu je porijeklom bio Nijemac iz Češke, a majka je bila iz Mađarske (Nagy, 2003). Stanovali su u zgradi na kolodvoru na prvom katu, koja je danas Umjetnička galerija u Banjoj Luci. Udruga Ivan Merz, 2008). Njegovi roditelji pružili su mu građanski odgoj, ali nije odgajan u duhu kršćanske vjere; naprotiv, odrastao je u liberalnom okruženju. Već u djetinjstvu nazirala se velika dobrota u Ivanu Merzu, odnosno Hansu, kako su ga roditelji zvali. Osnovnu školu započinje u Banjoj Luci, no zbog privremenog premještaja oca Mavre na poslu, 2. i 3. razred pohađa u Prijedoru. Vrativši se u Banju Luku, završava svoje osnovno obrazovanje te upisuje gimnaziju. Kako je imao problema s pisanjem, otkriveno je da ima problem s očima, zbog kojih je trpio i kasnije u životu. Volio je sport te je bio vrlo aktivno dijete: često je biciklirao, igrao tenis, bavio se gimnastikom, klizao na ledu, kuglao, igrao šah. Svirao je violinu i klavir te uz to učio engleski i francuski jezik. U 15. godini života, Merz upoznaje djevojku Gretu Teschner. U svom dnevniku Merz je naziva jedinom i prvom ljubavi u cijelom svom životu. Greta je naglo preminula 1913. godine. Njezinom smrću pojavila se u duši Ivana Merza velika bol, koja ga je vodila u razmišljanje o višem smislu života. Iako je za njom mnogo patio, nikada se nije predao boli, nego je nastavio živjeti za ideale. U tom razdoblju za njega je velika utjeha bila umjetnost, u koju je bio zaljubljen. U gimnaziji upoznaje profesora književnosti i umjetnosti Ljubomira Marakovića, jednu od ključnih osoba koje su utjecale na razvoj njegovoga djelovanja. Merz izjavljuje sljedeće o Marakoviću: "Katolik svjetovnjak spasio me za vječnost." Preko njega, upoznao je dublje katoličku vjeru, bolje upoznao književnost i na njegov poticaj započeo pisati dnevnik, koji je pisao od 1914., kad je bio maturant, do 1927., godinu dana prije smrti, kad je već bio u zreloj dobi. Dnevnik je sačuvan i danas u originalnom rukopisu, kao i u elektroničkom obliku. U 17. godini u isti dnevnik zapisuje poklik: "Živjela umjetnost!" u kojemu izražava svoje oduševljenje za umjetnost. Bio je očaran književnošću, glazbom, sportom i jezicima, a u kasnijem životu navodno je govorio čak 10 jezika (Udruga Ivan Merz, 2008; Kniewald, 1932). Osobito je bio nadaren za književnost, što se može pročitati u njegovoj pisanoj ostavštini.

Na početku svoga dnevnika Ivan zapisuje stihove iz Byronovog djela Manfreda:

"Za mladih dana želio sam vruće
Da srca drugih svojim prožmem srcem,
Da svijetlim narodima, da se uspnem
Ja ni sam neznah kamo (Nagy, 2014, str. 1)...“

Ti stihovi najbolje opisuju lik i djelo Ivana Merza, koji je tijekom svog kratkog života imao goruću želju dostići "visine", odnosno svoje ideale. Ivan nije volio umjetnost radi same umjetnosti, već je uvijek tvrdio kako ona mora služiti višim idealima (Kniewald, 1932).

Maturirao je u 17. godini života s odličnim uspjehom, čitao je neprestano, a neki od pisaca koje je uz lektiru čitao bili su: Turgenjev, Ibsen, Fleury, Tolstoj, Byron, Dante, Goethe, Wagner, Montesquieu, i mnogi drugi. Detaljnije o njegovom životu nakon mature govori upravo njegov dnevnik u kojemu je zapisivao sve svoje misli, unutarnje borbe i razmišljanja o smislu života.

Vojna akademija

Nakon gimnazije, prema želji roditelja, Ivan 1914. upisuje Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mjestu. Iako sam nije imao volje za vojničkim zvanjem, otišao je želeći udovoljiti roditeljima (Merz, 1914, prema Nagy, 2014). Provodeći vrijeme u pokvarenome društvu, Merz silno pati i zapisuje sva svoja razmišljanja. Pokušava dokučiti što je uzrok svemu tome zlu koje ga okružuje, i zaključuje da je to upravo nedostatak odgoja (Merz, 1914, prema Nagy, 2014). Nakon tri mjeseca na akademiji i brojnih susreta s nemoralom i bezvjerstvom, Merz ipak odlučuje napustiti akademiju. Ono što je presudilo bila je upravo težnja prema Bogu i svemu onome što je dobro: "Njima je ideal biti vojnik, zašto, kako, o tome se ne misli. Kad taj ideal iščezne, ne znajući što je svrha životu neće više da živi. Život nije uživanje, nego žrtva" (Merz, 1914, prema Nagy, 2014, str. 89). Vratio se roditeljima u studenom iste godine.

Studij prava u Beču

Napustivši vojnu akademiju, Merz napokon upisuje studij, međutim, roditelji mu i dalje ne dozvoljavaju da upiše ono što on želi, a to je bila književnost, stoga je upisao pravo. Tijekom studija prava u dnevnik zapisuje brojne misli o svojim unutarnjim borbama, o borbi između

dobra i zla te raspravlja o Bogu. Nastoji samome sebi objasniti smisao života koji mora biti nešto više od onoga što je tjelesno i površno. Često gleda prirodu i u njoj pronalazi ljepotu koja ga upućuje na Stvoritelja i na ono neprolazno usred prolaznosti. Smrt Grete, njegove djevojke iz mladosti, koja je u 17. godini počinila samoubojstvo, potiče ga na razmišljanje o prolaznosti života te se u svom djelovanju i borbi protiv nemorala uvijek prisjeća kako treba težiti onomu neprolaznomu.

Ujesen 1915. Ivan dobiva poziv za vojsku. Do veljače 1916. čeka odlazak u Banjoj Luci te u tome vremenu mnogo zapisuje i razmišlja. Čini se kako je napokon pronašao svoje buduće zvanje, želi postati profesorom:

Rado bih bio profesorom u Bosni, otvarao djeci pojmove, pokazivao im dublju vezu stvari, oduševljavao za vjeru i umjetnost, a sam književno radio, možda i pisao. Nije to neki egoizam. U čovjeku je altruistički elemenat silno jak i on nije zadovoljan samo da steče imanja, nego hoće da drugima duševno pomogne, da im dade svoje krvi i svoga znoja. (Merz, 1915, prema Nagy, 2014, str. 164).

Iz navedenoga citata može se zaključiti kako Merz nije želio postati profesorom iz vlastitoga hira niti je bio motiviran materijalizmom; njegova želja za profesorskim zvanjem proizlazila je iz altruistične želje da dio sebe ostavi svojim učenicima, da im pomogne.

Prvi svjetski rat

Netom prije rata uspijeva mnogo čitati pa zapisuje i analize djela velikih pisaca. Primjerice, kritizira Charlesa Baudelairea i njegovu pjesmu *Cvijeće zla*; primjećuje kako pjesništvom u modernom dobu vlada pesimizam. Tvrdi da je uzrok tomu pesimizmu negiranje bilo čega nadnaravnog, te piše kako čovjek modernoga doba teži materijalizmu te je nereligiozan. Uz to analizira ratno stanje te razmišlja o etičnosti ratova. Smatra da je rat zlo, ali budući da se Austro-Ugarska nalazi u obrambenom ratu, zaključuje da je svrha takvoga rata plemenita. Često se sjeća Grete Teschner, svoje tragično preminule djevojke i razmišlja o ljubavi. Položio je zavjet čistoće Blaženoj Djevici Mariji, koji je najprije namjeravao čuvati do braka, no kasnije se produljio na cijeli njegov život. Tijekom rata preminuo je njegov dobar prijatelj, vojnik Ante, a prije odlaska u rat bio je svjestan da je velika mogućnost da i on pogine. Tada u dnevniku zapisuje kako će otići na ispovijed, svjestan da mu je to možda i posljednja u životu. Prije odlaska u rat završava dnevnik, misleći da ga više neće imati prilike pisati, te objašnjava svrhu pisanja dnevnika. Za njega je dnevnik služio odgoju vlastite

unutrašnjosti, te "kako bi od svoje duše napravio remek-djelo" (Merz, 1916, prema Nagy, 2014, str. 189). Odlazi na osmotjednu vojničku obuku u Graz. Nakon položenog časničkog ispita, polaže i skijašku obuku. U veljači 1916. Merz dolazi na talijansku frontu, gdje je služio kao planinski vodič. Njegova zadaća bila je voditi čete na položaje i natrag te prenositi vijesti. Dnevno je običavao prijeći između 30 i 40 km na skijama, a zbog svoje funkcije dobiva nadimak "Borac s bijelih planina". Ivan nastavlja voditi dnevnik tijekom cijelog perioda provedenog na fronti. Susreće se s patnjom; boli i gleda smrti u oči. Njegovi zapisi iz tog razdoblja pokazuju obraćenje i odluku da će promijeniti svoj život nakon povratka iz rata. Iz njih se jasno vidi da Merz preispituje svoje postupke i da razmišlja o smrti. Sam sebi predbacuje jer ne uspijeva raditi na sebi u vojsci i preispituje svoj pristanak na sudjelovanje u ratu. Merz je dobivao kratke dopuste od po desetak dana, no osim toga, cijelo je vrijeme do kraja Prvoga svjetskoga rata proveo na bojištu. Divi se snazi odricanja i želi ovladati svojim tijelom. Pomiren je s mogućnošću da se iz rata možda neće vratiti živ, ali je odlučan započeti drugačiji život ako se uspije vratiti kući. Pred kraj rata, ocu piše pismo u kojem tvrdi da je zahvalan što je proživio rat jer je u njemu shvatio smisao života.

Nastavak studija u Beču i studij u Parizu

Nakon rata Ivan nastavlja studij u Beču, no sada napokon studira ono što je oduvijek bila njegova želja: književnost, romanistiku i germanistiku. Preko ljeta boravi kod roditelja, koji su se u međuvremenu preselili iz Banja Luke u Zagreb (Nagy, 2003). Uskrs 1920. provodi u St. Gabrielu kraj Mödlinga na duhovnoj obnovi. Opisuje to u svome dnevniku kao najljepši Uskrs koji je doživio, naglašavajući ljepotu liturgijske umjetnosti, za koju se od tada počeo sve više zanimati. Naglašava svladavanje samoga sebe kao važnu kršćansku vrlinu koju još uvijek nije uspio sasvim dosegnuti. Naime, svladavao je rat i glad, ali samo u trenutcima kad to nije mogao izbjeći, a želio je više; želio je doseći visine. U njemu je gorio "plamen za nebeskim visinama", a tvrdio je da se bez samodiscipline ne može postići ništa (Nagy, 2003). Zahvaljujući isusovcu Miroslavu Vaninu i Hrvatskom katoličkom pokretu, Ivan uz još dvojicu studenata dobiva stipendiju iz Francuske za nastavak svojih studija. Tako Ivan u jesen 1920. odlazi u Pariz kako bi nastavio paralelno studirati francusku književnost na Sveučilištu Sorboni i na Katoličkom sveučilištu (*Institut catholique*). Budući da je nekolicina studenata iz Srbije čula za dolazak studenata iz Hrvatske u Pariz, pokušali su spriječiti njihov studij preko konzula SHS i putem optužbi da su pristaše bivšeg austrijskog cara Karla, no ipak nisu uspjeli u tome. Ivan je u Francuskoj studirao pune dvije godine, s time da je većinu vremena proveo

u Parizu, a tijekom praznika posjetio je Lourdes, Bordeaux i Toulouse (Nagy, 2014). Za vrijeme studija, Merz je odsjeo kod gospođe Michaut u Parizu. Bio je marljiv student, što je vidljivo iz brojnih djela i spisa koje je pisao, kao i iz analiza književnih djela koje je često zapisivao u svoj dnevnik.

Najveća prepreka Merzu tijekom studija bile su vlastite oči. Naime, borio se sa slabovidnošću i astigmatizmom od djetinjstva, a kako znanost nije još bila toliko napredna da mu se pomogne, gotovo je bio prisiljen prekinuti studij. Probleme sa slabovidnošću spominje kroz cijeli dnevnik, a posebno tijekom posjeta Lourdesu, gdje moli za ozdravljenje vida. Iako mu vid tamo nije sasvim ozdravio, nakon posjeta Lourdesu u dnevnik zapisuje kako će, zahvaljujući Gospi Lurdskoj, sada moći završiti studij. U istom periodu, prikupio je i materijal za doktorsku disertaciju pod nazivom "Utjecaj liturgije na francuske pisce", koju je i obranio 1923. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Osim studija, tijekom boravka u Parizu, Merz se aktivno bavio istraživanjem katoličkih pokreta u Francuskoj. *Croisade Eucharistique*, Euharistijska križarska vojna bila je izvor od kojega je preuzeo geslo "Žrtva-Euharistija-Apostolat", koje će kasnije biti geslo Orlovske organizacije koju je osnovao u Hrvatskoj. Na tu ideju dolazi nakon posjeta Lurdu, a zapisana je u njegovom programu za rekristijanizaciju hrvatskoga naroda, koji je zapisao u pismu koje je slao iz Pariza profesoru Ljubomiru Marakoviću. Program se sastoji od nekoliko konkretnih točaka, odnosno Merzovih prijedloga za širenje vjere u hrvatskom narodu. Jedna od tih točaka bila je i da se tekst Evanđelja što prije prevede i objavi na hrvatskom jeziku.

Živio je izrazito asketski, a u Parizu je u dnevnik zapisao sada već poznate "Pariške odluke", pod pravim imenom "Asketske regule". To su bile odluke kojima je Ivan Merz odlučio usavršiti svoj život u kršćanskoj vjeri. Te odluke Merz nije zapisao u dnevnik, već na zaseban list papira koji je sačuvan u njegovom arhivu, koji je postulatura Ivana Merza objavila 2014. u sklopu dnevnika. Odluke su vrlo stroge te bi danas mogle izazvati čuđenje, no one su nadahnute Merzovom željom za postizanjem savršenstva u vjeri. Neke od tih odluka glasile su: "Na sasvim tvrdom ležati", "Izjutra ništa ne jesti", "Ići u neugodne situacije", "Cijelo tijelo dnevno ledenom vodom umivati", "Jednom mjesečno 24 sata ništa ne jesti ni piti", "Suvišak svojih dobara siromahu pokloniti" i "O sebi nikada ne govoriti" (Merz, 1921, prema Nagy, 2014, str. 430). Ukupno je bilo 24 odluke, a one su u potpunosti ostale sačuvane u rukopisu (Nagy, 2014). Tijekom boravka u Parizu, Merz s oduševljenjem dočekuje i čudo obraćenja svog oca, koji je 1921. nakon 25 godina odlučio primiti pričest.

Život u Zagrebu

Ivan Merz je posljednje godine svoga života (1922.-1928.) proveo u Zagrebu. Nakon završetka studija u Parizu, Ivan 1922. počinje raditi kao profesor francuskoga i njemačkoga jezika u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Godinu dana kasnije brani već spomenutu disertaciju na području filozofije. U jesen 1923. položio je ispit za profesorsko zvanje. Odmah nakon početka rada u gimnaziji, aktivno se uključuje u rad s hrvatskom katoličkom mladeži u Zagrebu. U kolovozu 1923. izabran je za predsjednika Hrvatskoga katoličkoga omladinskoga saveza, koji se iste godine ujedinjuje s Hrvatskim orlovskim savezom. Merz je u Hrvatskom orlovskom savezu bio suosnivač i tajnik (Nagy, 2014). Tijekom šest godina aktivnoga i predanoga rada, Merz se zalagao za katolički odgoj mladeži, bolje upoznavanje hrvatske katoličke mladeži s papom i Vatikanom te obnovu vjere u hrvatskome narodu. Zauzet neumornim radom, Merz tijekom tih 6 godina nije uspijevaio voditi dnevnik, a tek je u zadnjih nekoliko mjeseci života uspio zapisati u njega nešto više o svome radu, bolesti i trpljenju. Iako nije vodio dnevnik u navedenom periodu, ipak je napisao obilje tekstova koji su bili sličnoga karaktera (Nagy, 2014). Neki od njih su: članak "Moj dnevnik" (objavljen u novinama "Narodna politika" 1923.), brošura "Najnovija čudesa u Lurdu", dnevnički zapisi o posjetu i boravku u francuskom dvorcu Argentu, bilješke s triju duhovnih vježbi u Zagrebu iz 1923., 1924. i 1926., autografski spis "Duhovni autoprofil" iz 1925. i predgovor Zlatnoj knjizi. Osim članaka i rukopisa, u njegovu pisanu ostavštinu ubrajaju se i njegova pisma, koja je pisao vrlo često i opširno, a jedno od njih napisao je samo tri dana prije odlaska u bolnicu i tek nekoliko dana prije vlastite smrti. Njegov posljednji spis bio je "Testament" u kojem daje svjedočanstvo nepokolebljive vjere i izražava smirenost i potpuno predanje Božjoj volji. Većina njegovih djela ostala je sačuvana u rukopisima, koji su kasnije sakupljeni i objavljeni u Sabranim djelima Ivana Merza, koja su objavljivana između 2011. i 2015. Time su u 6 svezaka objavljena sva rukopisna i prethodno objavljena djela Ivana Merza.

Već je ranije pisano kako je Merz često imao zdravstvenih problema. U Dnevniku bl. Ivana Merza u dodatku je objavljen i razgovor između Ivana i njegovog duhovnika, u kojem se nazire da Merz zbog bolesti sve manje uspijeva raditi, te da mu liječnici savjetuju hitnu operaciju sinusa. Sam je Merz imao dvojbe o odlasku na operaciju, što se može iščitati iz toga razgovora (Nagy, 2014, str. 494). Postojala je opcija za odlazak u inozemstvo, točnije u Beč, gdje je bilo više izgleda za uspjeh. Kako Merz nije želio biti financijski teret svojim roditeljima, odlučio se ipak na operaciju u Zagrebu. Liječnici su navodno bili odlični, a stanje

je bilo hitno, stoga se više nije imalo što čekati. Ponijevši sa sobom Rimski misal iz kojega je svakodnevno molio, krunicu i papir na kojemu su bile zapisane njegove životne odluke, Merz, svjestan rizika operacije, odlazi u bolnicu. Operacija je prošla neuspješno, te su Merzu jedva spasili život tijekom operacije. Došlo je do jakog krvarenja koje su jedva zaustavili. Nakon operacije, uz upalu čeljusti, Merz dobiva meningitis te trpi velike bolove i grčeve. Nažalost, posljedice operacije bile su prevelike te je bilo jasno da će Merz umrijeti. U posljednjim razgovorima kad je bio pri svijesti, iz njegovog ponašanja bilo je vidljivo da je bio sasvim smiren i predan, unatoč velikoj boli. Izjavljuje da svoju bol i smrt prikazuje za hrvatsku katoličku mladež. Prije odlaska u bolnicu, napisao je "Testament", tj. svoju oporuku, iz koje se već jasno vidi da je svjestan da će vrlo vjerojatno umrijeti mlad. Prije smrti, brzojavom mu u bolnicu stiže papinski blagoslov. Umro je na glasu svetosti 10. svibnja 1928. u 10:15h. U 11:30h zvona zagrebačke katedrale to su obznanila i građanima. Pokopan je na Mirogoju, a na sprovod je došlo oko pet tisuća ljudi. Zbog procesa beatifikacije i u znak počasti prema mjestu na kojemu je svakodnevno dolazio na sv. misu, njegov je grob 1977. premješten. Tekst Ivanove oporuke danas je objavljen na ploči koja se nalazi pokraj njegovoga groba, koji se danas nalazi u zagrebačkoj Bazilici Srca Isusova u Palmotićevoj.

PODRUČJA RADA

Književnost

Područje koje je Merza od mladenačkih dana zanimalo bila je književnost. Prvi književni radovi i zanimanje za pisanje pojavljuju se najprije u srednjoj školi. Zanimljivo je da je Ivan već u ranoj mladosti radove pisao na čak tri jezika: hrvatskom, njemačkom i francuskom. Razdoblje srednje škole Ivan vlastitim riječima naziva razdobljem „estetičko-literarnog pogleda na svijet“ (Kniewald, 1932). Tada je bio zanesen idejama Tolstoya i Fausta, ali i esteticizmom u glazbi i likovnoj umjetnosti. Često je posjećivao muzeje, galerije, kazališta i koncerte. Umjetnost je za njega predstavljala razonodu i smisao. Sate provodi čitajući razna klasična djela velikih pisaca, ali pažnju uvelike usmjerava i na kritičko promišljanje svakoga pročitana djela. Tako nije sve što je čitao, bez razmišljanja i prihvaćao, nego je svoja razmišljanja zapisivao u dnevnik, suprotstavljajući se ili slažući s tvrdnjama autora. Spisi iz toga razdoblja pokazuju njegov veliki talent za pisanje, zrelo razmišljanje, vrhunsko obrazovanje, razvijen intelekt i zaljubljenost u književnost. Nakon upisa na studij u Beču, Ivanovo mišljenje o umjetnosti se, pod utjecajem okoline i zrelije dobi, polako počinje mijenjati. Ona odjednom više ne igra glavnu ulogu u njegovome životu, nego tu ulogu preuzima katolicizam. Takozvanu „lijepu književnost“ zamjenjuje literaturom filozofske, bogoslovske i liturgijske tematike. Umjesto dosadašnjih pjesama i romana, u slobodno vrijeme čitao je enciklike, skolastičke pisce, apologetiku i dogmatiku. Najviše vremena posvećuje proučavanju Svetog Pisma. Iako se tada zaista zanimalo za katoličku vjeru, kasnije je o tom razdoblju života govorio kao o „literarnom katolicizmu“ (Kniewald, 1932). Upotrijebio je taj naziv zato što je tek kasnije shvatio dublji smisao katoličke vjere, a tada se uglavnom zanosio idejama, riječima i umjetnošću religiozne tematike. Tek je boravak na fronti u Prvom svjetskom ratu sasvim promijenio Ivanove životne prioritete i prisilio ga da preispita svoje životne ciljeve. Tu nastupa pravi preokret i promjena njegovoga načina života iz korijena. Iako književnost od tada više nije bila ključna u njegovom radu, ona je bila važan sastavni dio njegove svakodnevice sve do konca njegovog života.

Katoličke organizacije

Katoličko akademsko društvo „Hrvatska“

Za vrijeme studija u Beču (1915.-1916.) bio je član katoličkog akademskog društva “Hrvatska”. Ivan je već prije dolaska u Beč planirao priključiti se tome društvu te se veselio suradnji i razgovoru s mnoštvom intelektualaca. Tako se odmah po dolasku u Beč upisao u “Hrvatsku”, redovito dolazio na sastanke i predavanja, štoviše, ponekad ih je i sam držao, te aktivno sudjelovao u raspravama. Nedugo nakon tih iskustava, u svome dnevniku zapisuje kako je nezadovoljan radom toga društva zbog nedosljednosti članova, koji nisu živjeli ideje o kojima su govorili. Tako početkom 1915. zapisuje u svoj dnevnik kako ne traži samo logiku uma i razmišljanja, nego i logiku života. Također se već iste godine vidi velika promjena u njegovom pogledu na umjetnost i na život općenito, primjerice iz zapisa u svom dnevniku u kojem izjavljuje:

“Uopće sam došao do zaključka, da mi se čini, da je borba proti modernim nazorima (u meni) dovršena. Život mora da je žrtva, da mnogo lijepoga ni ne gleda .. Život je silno teška borba, koja traži pregaranje i ne gledanje lijepoga. Radi ove borbe ima život čovjeka višu sadržinu ...« . (Dnevnik, 19. ožujka 1915.)

Navedeni citat je suština kratkog života Ivana Merza. On je bio poput životnog mota, svojevrsne vodilje tijekom čitavog njegovog života. Tvrdnja kako je život žrtva, dakako, za njega nije značila da čovjek treba biti tužan i natmuren; naprotiv, pisao je često o radosti i njezinoj važnosti u životu svakoga čovjeka. Unatoč bolestima, patnjama i nevoljama, uspio je do kraja očuvati nadu, neumoran, poletan duh i vedrinu, o kojima su i nakon njegove smrti svjedočili njegovi kolege, prijatelji i poznanici.

Hrvatski katolički omladinski savez

Već tijekom studija u Beču, Merz se počeo zanimati za katoličke organizacije. Oduševljavale su ga ideje i rad stranih katoličkih organizacija, a kasnije je neke od njih i prenio u Hrvatsku. Kritizirao je rad hrvatskih organizacija, u kojima su prevladavali sukobi oko političkih interesa. Odmah po završetku studija u Francuskoj, 1922., Merz dolazi u Hrvatsku, gdje je odabran za prvog predsjednika Hrvatskog katoličkog omladinskog saveza (HKOS). HKOS je osnovao krčki biskup Antun Mahnić 18 godina ranije. Budući da je HKOS

pripadao većoj katoličkoj organizaciji s više dobnih i interesnih skupina, Hrvatskom katoličkom pokretu (HKP), u njemu su zavladaile podjele i političke rasprave, te on sve više nalikuje na političku, a ne katoličku organizaciju. Razlog tome bila je skupina unutar HKP-a čiji je predvodnik bio glavni urednik tada poznatih zagrebačkih „Novina“, Petar Rogulja. Ta skupina je ostalim članovima pokreta htjela nametnuti vlastite političke i društvene stavove. U tom trenutku na mjesto predsjednika HKOS-a stupa Merz, koji se oštro protivio upuštanju organizacije u politiku. Nakon završetka studija u Beču, Merz postaje članom Hrvatskog katoličkog seniorata (HKS), čiji je predsjednik bio njegov srednjoškolski profesor i prijatelj, Ljubomir Maraković. Na prijedlog HKS-a predložen je za predsjednika HKOS-a. U društvu dr. Ivana Protulipca, Drage Cerovca, Bogomira Gottfrieda i drugih katoličkih intelektualaca, Ivan Merz je uspio slomiti otpor starijih generacija katoličkog pokreta u Hrvatskoj. Među tim intelektualcima bila je i Marica Stanković, učiteljica u građanskoj školi, a kasnije i predsjednica „Orlica“. Merz je program HKOS-a, kasnije preimenovanog u Hrvatski orlovski savez, izradio prema enciklici pape Pija XI. „Ubi arcano dei“ iz 1922. Tako je već 1923. u HOS-u počeo provoditi tzv. „Katoličku akciju“ (Matić, 2011).

Hrvatski orlovski savez

Ivan je 1920. otputovao u Maribor kako bi prisustvovao predavanju o orlovskom pokretu. Orlovski podsavez tada je bila jedna od ozbiljnijih i većih katoličkih organizacija te je odlučeno da će se HKOS i Orlovski podsavez ujediniti. U toj organizaciji, Merz je bio potpredsjednik. Nakon neuspjelog pokušaja ujedinjenja sa slovenskom katoličkom organizacijom, koja je također bila pod utjecajem politike, bilo je nužno što prije osnovati Hrvatski orlovski savez, organizaciju koja neće imati politička usmjerenja, već će promicati samo kršćanske vrijednosti, bez drugih interesa. To se i dogodilo 16. prosinca 1923., kad je službeno nastao Hrvatski orlovski savez (HOS). Merz je u organizaciji imao ulogu prosvjetnog referenta. Unutar HOS-a bile su ujedinjene gotovo sve hrvatske omladinske katoličke organizacije. Iako se neprestano susretao s otporima i sukobima, Ivan Merz se sve do smrti borio za ideale HOS-a i depolitizaciju katoličkih organizacija. Međutim, sporovi između Seniorata i HOS-a su se nastavili, čak i nakon održane Biskupske konferencije na kojoj su osuđene ideje Seniorata. Ti sukobi su se nastavili sve do 1929., kad je pod vlašću Karađorđevića zabranjen rad svih nacionalnih organizacija, pa tako i onih katoličkih (Matić, 2011).

ODGOJNI RAD

Motivacija i ciljevi

Prije nego se krene govoriti o uspjesima bl. profesora Merza, važno je objasniti što, odnosno tko, je bio glavni pokretač svih njegovih napora. Za Merza to je prvenstveno bila neiscrpna i živa vjera, koja se nije mogla pripisati tek pukoj tradiciji, nego je više nalikovala na odnos sa živom osobom - Isusom Kristom. Kad se pokušava objasniti razlog, pokretač, motivacija ili bilo kakav poticaj za svako djelovanje Merza, odgovor uvijek vodi prema katoličkoj vjeri. Iako se možda oni koji ne pripadaju katolicizmu s njime na tome području ne mogu poistovjetiti, neosporivo je da se Merz zalagao za moralne vrijednosti koje nisu prisutne samo među vjernicima, nego su zajedničke svim ljudima bez obzira na vjerske ili bilo koje druge razlike. Sam Merz u brojnim svojim spisima navodi kako je njegov glavni cilj borba protiv grijeha, odnosno pobjeda dobrote nad zlom, što bi trebao biti cilj svakoga učitelja u odgoju djeteta - odgoj za dobrotu. Pomaganje drugima, ljubav, poštovanje, svijest o vrijednosti svakoga čovjeka, red i rad, ljubav prema učenju - sve su to vrijednosti koje je Merz cijenio, posjedovao i živio.

Obrazovanje

Razdoblje od studija pa do smrti Merz je najviše posvetio profesorskom radu, iako je najprije upisao studij prava u Beču na zahtjev majke. Njegova je želja bila upisati filozofiju, ali kako je htio udovoljiti majci, ipak se odlučio za pravo, pošto su roditelji već bili odviše nezadovoljni njegovim odustajanjem od vojne akademije. Uz pravo, upisao je i latinski jezik. Nakon što je studij prekinut zbog Prvog svjetskog rata, po povratku je Merz ipak upisao humanističke predmete na Filozofskom fakultetu. Tako je stekao podlogu iz psihologije, pedagogije i filozofije kako bi mogao postati profesorom književnosti. Tijekom studija primjećuje kako mnogi studenti preziru umjetničke predmete i bave se isključivo prirodnim znanostima, te izjavljuje kako takva osoba ne može biti uspješan profesor (Kniewald, 1932). Za vrijeme studija proučava njemačku književnost: pisca Wolframa, Waltera von der Vogelweide, Sachsa, Fischarta, itd.

Profesorsko zvanje

Merz se osposobio za rad u profesorskoj struci, koja mu je bila temeljno zvanje, a prethodno je prošao i vojničku obuku i postao časnikom, a uz to je diplomirao i književnost, kojom se tijekom života aktivno bavio (Nagy, 2003). Tijekom svoga života, Merz je naučio govoriti deset jezika: hrvatski, njemački, francuski, talijanski, španjolski, engleski, mađarski, češki, latinski i slovenski. Njegov profesorski rad većinom je bio koncentriran u Zagrebu. Znatno je utjecao na mlade samim radom u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji, ali najveći je utjecaj imao na njih u katoličkim organizacijama u koje je bio uključen, a to su bile: Hrvatski katolički omladinski savez (predsjednik), Hrvatski orlovski savez (potpredsjednik i tajnik) i Marijina kongregacija (tajnik). Koliko je velik utjecaj Merz ostavio na mlade u Hrvatskoj pokazuje gesta mladih članova Hrvatskoga orlovskoga saveza iz Vinkovaca, koji su nakon Merzove smrti na njegovomu grobu ostavili vijenac s natpisom: "Hvala ti orle Kristov, što si nam pokazao put k Suncu!"

Obrazovanje za svoj odgojni rad stekao je na sveučilištima u Beču, Zagrebu i Parizu. U Beču i Parizu stekao je diplomu iz književnosti, a u Zagrebu je 1923. doktorirao disertacijom o utjecaju liturgije na francuske pisce, gdje kasnije nastavlja studij teologije i filozofije sve do 1925. Unatoč zdravstvenim problemima tijekom cijeloga svoga života, Merz je neumorno radio i odricao se kako bi ostvario sve svoje planove. Njegova požrtvornost i marljivost vidljive su iz brojnih zapisa iz njegovog dnevnika, koji svjedoče kako je njegov dan započinjao ustajanjem iz kreveta u zoru, te je bio ispunjen molitvom i učenjem, koje se ponajviše odnosilo na proučavanje i kritičko promišljanje velikih djela francuskih i ostalih književnika, ali i učenje latinskog, njemačkog i brojnih drugih jezika kojima se tijekom života koristio. U sklopu dnevnčkih zapisa, koji su se sastojali od nekoliko svezaka bilježnica, našlo se i nekoliko zasebnih listova papira na kojima je Merz zapisivao svoje (već ranije spomenute) odluke.

Već u 19. godini života, Merz u svojem dnevniku zapisuje kako se u njemu javila želja za profesorskim zvanjem: želio je svojim učenicima pokazivati "dublju vezu stvari", oduševljavati ih za književnost i umjetnost i objašnjavati im razne pojmove, a sve to uz vlastiti književni rad (Merz, 1915, prema Nagy, 2014). Sve navedeno je u roku od nekoliko godina, zahvaljujući dobroj volji i požrtvornosti i postigao, upravo kako je to i zamislio. Bez obzira na stečeno visoko obrazovanje u kasnijem životu, već je u 19. godini zapisao kako "ne traži množinu pročitanih knjiga nego dubinsko obrazovanje" (Merz, 1915, prema Nagy,

2014). Iz tog njegovog razmišljanja vidljivo je kako mu nije bilo stalo do titula, nego je u svemu tražio istinu.

Merz je svakoga od svojih učenika nastojao preobraziti u osobu koja će nešto postići u životu, vjerovao je u svoje učenike i poticao ih na rad. Iako je i sam postigao brojne uspjehe, nastojao je gledati učenike kao pojedince te je i sam priželjkivao njihov uspjeh. Bio je vedroga duha, a k tome i posjedovao opširno znanje zbog kojega su ga učenici veoma cijenili (Nekić, 1997). Učenici su ga opisivali kao profesora koji je bio istodobno zahtjevan i blag, visoko moralan, temeljit i dobar.

Metode rada

Ivan Merz radio je kao profesor francuskoga jezika i književnosti u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu u razdoblju od 1922. do 1928. Ono što je posebno odlikovalo Merza kao profesora bila je želja za stalnim usavršavanjem i nadopunjavanjem spoznaja. Završetak studija za Merza nipošto nije značio i prestanak zanimanja za vlastito zvanje. Osim francuske književnosti, proučavao je i njemačku književnost, a ta proučavanja ubrzo su postala njegov način života. Proučavao je književnost i sve što je vezano uz njegovo zvanje sve do konca života. Tako je stekao vrsno znanje i poštovanje vlastitih učenika i kolega. Kako je sam sebi odredio strogi režim i program po kome je živio i djelovao (a proizlazio je iz njegovih duhovnih uvjerenja), disciplinu je očekivao i od učenika. Bio je visoko moralan čovjek, zahtjevan profesor koji je posjedovao zadivljujuće znanje o kulturi i društvenom životu Francuske. Nije imao sebične motive, već mu je zaista bilo stalo do napretka učenika. Zahtijevao je redovito učenje riječi; jezik je bio u prvom planu, dok je gramatika bila neophodna pomoć za učenje jezika.

Učenici su osjetili kako je Merz ne samo njihov profesor nego i odgajatelj. Jedan od njih je nakon Merzove smrti o tome i pismeno svjedočio: „Bio nam je dobar i blag. Sjao nam je svima kao uzor, i to koliko umom toliko i svetošću. Uvijek je pratio naš rad bilo gdje, i uvijek je htio biti kod nas. Nije čudo, da smo tada imali prema njemu posebne osjećaje i da se je na glas o njegovoj smrti promicalo od jednog do drugog: umro je naš dobar profesor (Kralj, 1929).“

Neki od pridjeva kojima su ga ostali učenici opisali bili su: analitičan, kritičan, samozatajan, blag i dobar (Nekić, 1997). Kao najvažniju vrlinu Merza, u njegovome životopisu, Dragutin Kniewald navodi vedrinu uma i duše. Ta njegova osobina istaknuta je kao ona koja mu je najviše pomogla u profesorskom radu. Osim toga, Ivan Merz u životu nije

gubio vrijeme. Nastojao je iskoristiti svaku sekundu, i svatko tko se malo bolje upozna s likom Ivana Merza, uvidjet će da je radio od trenutka ustajanja (koje je obično bilo u zoru) sve do kasnih noćnih sati. Vidljivo je to iz brojnih spisa i gotovo cijele male „knjižnice“ koju je ostavio iza sebe. Zanimljivost je da su, unatoč nagloj i preranoj Ivanovoj smrti, sva djela bila uredno razvrstana. O Ivanovom radu i ličnosti svjedočili su njegovi učenici, čija su svjedočanstva uključena u detaljni životopis Merza. Najveće je, ipak, svjedočanstvo o Ivanu Merzu, ostavio njegov dugogodišnji prijatelj Dragutin Kniewald u spomenutom opsežnom životopisu.

Cilj i sadržaji odgojnog rada

Program rada bl. Ivana Merza s mladima obilježilo je geslo: „Žrtva-Euharistija-Apostolat“, ujedno i primarni cilj svih njegovih napora i pothvata. To je geslo proizašlo iz njegovih vjerskih iskustava, ali i patnje koju je proživio tijekom svog kratkog života, koja ga je dovela do tih životnih spoznaja. U svom radu, u svemu se pokoravao Crkvi, pa je tako iz nje preuzimao sve vrijednosti. Nadahnuće za neumorni rad i kreposni život crpio je iz molitve. Naime, kako saznajemo iz njegovog dnevnika, prva aktivnost na dnevnom rasporedu Merza bilo je čitanje Evanđelja. Iz njega je crpio snagu za sve nadolazeće poteškoće i borbe koje su ga snalazile.

Ivan Merz je većinu svoga rada posvetio mladeži. S mladima se susretao na radnom mjestu u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji, ali i izvan radnoga vremena, radeći u različitim katoličkim organizacijama. Merz je, ponajprije, svakoga učenika želio učiniti zreloom i odgovornom osobom, dobrim kršćaninom, prijateljem, članom obitelji i građaninom. Nerijetko se tako u svom književnom radu doticao tema koje su aktualne i ključne za odgoj mladih; tema koje su nezaobilazne i koje ih zanimaju. Pisao je o problemu nedoličnog izražavanja mladeži, vulgarnim filmovima, knjigama, predstavama i zabavama; problemima prostitucije i alkoholizma. Sve su to problemi koji većinom i danas, stotinjak godina kasnije, zaokupljaju misli mladih i njihovih roditelja, učitelja i profesora. Merz je objavio rat svemu što je štetilo mladima, i promovirao pozitivne vrijednosti: obrazovanje, tjelovježbu, važnost obitelji, pronalaženje životnog cilja, dosljednost u svojim odlukama i borbeni duh.

ODGOJ ZA VRIJEDNOSTI

Vrlo je malo cjelovitih izvora o povijesti odgoja za vrijednosti na području Hrvatske. Odgoj za vrijednosti svoje korijene vuče još iz doba antičke filozofije, u kojemu je čovjek određen kao zoon politikon – društveno biće. Kako bi društvena zajednica funkcionirala, potrebne su norme, oko kojih će svi članovi zajednice barem donekle biti složni (Brković i Bušljeta Kardum, 2021). Time se otvara pitanje oko toga koje su to zapravo vrijednosti - vječno pitanje, koje je za svakog čovjeka od životne važnosti.

„Edukacija bez izgradnje čvrstog karaktera je kao brod bez kapetana.“ (Mathews i Arulsamy, 2020, str. 1) Dugi niz godina vjerovalo se kako se znanje čovjeka mjeri isključivo brojem naučenih činjenica. Promjenom načina života i razvojem tehnologije, postalo je jasno koliko su važni i inteligencija i kritičko razmišljanje. Ono što je također važno za funkcioniranje čovjeka u društvu je izgrađen karakter. Čovjek bez društva ne može funkcionirati, a odgoj je ključan u usmjeravanju toga pojedinca kako bi, najbolje što može, ostvario svoje potencijale i sudjelovao u zajednici. Cilj je, dakle, obrazovanja, ne samo razviti vještine i sposobnosti te prenijeti znanje, nego i u čovjeka izfraditi karakter i usaditi dobre vrijednosti, one vrijednosti koje će doprinijeti njemu i ljudima koji ga okružuju.

Ubrzani život današnjice u kojemu mnogo roditelja više vremena provodi na poslu nego s djetetom, promijenio je odgoj zauvijek. Uloga sustava obrazovanja u formiranju stavova djeteta zato je sve značajnija, stoga je svakom obrazovnom djelatniku neizmjereno važno dobro promisliti o vrijednostima prema kojima će usmjeriti toga učenika. Važno je dosljedno prenositi te vrijednosti, ali i živjeti ih, jer će učenici puno toga naučiti samo iz ponašanja učitelja, njegovog ili njezinog načina razmišljanja, te odnosa učitelja prema kolegama, roditeljima i ostalim odraslim osobama.

Kratki povijesni pregled odgoja za vrijednosti

Budući da odgoj za vrijednosti potječe još iz antičkog doba, vrijedi imenovati prve pojedince koji su zaslužni za ideju cjelovitog odgoja, tzv. kalokagatije (grč. *καλοκαγαθία*). Riječ kalokagatija je nastala od spoja dvije grčke riječi, *καλόν* (lijepo) i *ἀγαθόν* (dobro). Ona označuje odgojni ideal starih Grka: čovjek dobre duše i lijepo građenoga tijela. Za popularizaciju tog odgojnog ideala navodno je bio zaslužan Ksenofan, a za razvoj daljnje filozofije odgoja dakako su zaslužni veliki antički filozofi poput Sokrata, Platona i Aristotela (Brković i Bušljeta Kardum, 2021).

Stara Grčka

Vrijedi spomenuti Solona, arhonta iz Atike koji je nastojao urediti pravila odgoja u staroj Grčkoj u 6.st.pr.Kr. Određena su pravila za učitelje i učenike, a onaj tko ih se nije pridržavao dobio bi smrtnu kaznu. Solon se pobrinuo da i najsiromašnija spartanska djeca pohađaju školu, a svaki slučaj nemara se također kažnjavao. Iako se susretao s kritikama, Solon je bio čovjek duboke ljubavi prema domovini, ali i vjere u pobjedu istine i dobrote. Ukinuo je seljačke dugove i kazne oduzimanja djece zbog dugova. Inzistirao je na pobožnosti te je tvrdio da narod koji ne zna poštivati svetinju ne može graditi pravednu državu. Također je uveo zakon prema kojemu djeca nemaju obaveza prema starim roditeljima, ukoliko im oni nisu osigurali izučavanje nekog zanata. Posebno su zanimljive Solonove odredbe o školovanju, kojima je odredio jasna pravila kojih se svi moraju pridržavati, primjerice: da se mladići moraju obrazovati u gimnastici i glazbi, da škole ne smiju otvoriti vrata prije izlaska sunca, a moraju ih zatvoriti nakon zalaska, odrasle osobe ne smiju ulaziti u školu, a takve su s kradljivcima kažnjavane najstrožom, smrtnom kaznom.

Po pitanju odgoja, postojale su značajne razlike između Sparte i Atene. Atenjanima je obitelj bila vrlo važna te odgoj nije mogao biti prepušten državi, kao što je to bio slučaj u Sparti. Odluku o tome hoće li primiti dijete u obitelj, odnosno priznati ga svojim, u Ateni je donosio otac, dok je u Sparti državno povjerenstvo odmah nakon rođenja djeteta dolazilo na procjenu sposobnosti djeteta da služi državi.

Nakon 6. godine života, muška bi djeca dobila skrbnika koji bi ih pratio te vlastitog roba koji im je služio. U 7. godini slalo ih se učitelju gramatistu, koji je, više nego za čitanje i pisanje, bio zadužen za izgradnju karaktera učenika. Naime, taj učitelj se brinuo za duševni odgoj, odnosno da dijete razvije vrline i teži dobroti. Pošto su knjige bile vrlo rijetke, kad bi dijete naučilo čitati, napamet bi učilo stihove iz Ilijade i Odiseje. Osim čitanja i pisanja, junaci grčkih velikih djela služili su kao uzor učenicima. Osim pisanja i čitanja, u starogrčkim školama učilo se računanje, glazba i gimnasticiranje (Pranjić, 2015).

Rimski odgoj

Rimski se odgoj smatrao ujedno i konzervativnim i progresivnim. Odgojne vrijednosti su se preuzimale iz tradicije i činile su konzervativni dio tog odgoja, dok je u smislu znanosti bio progresivan.

Stari Rimljani su cijenili vrline kao što su hrabrost, čvrst karakter, upornost, ozbiljnost, pobožnost i umjerenost. Obitelj je bila glavno središte odgoja, a za nju je bio odgovoran pater familias, otac i glava obitelji, koji je imao vlast nad svim članovima obitelji. Majka je brinula o muškom djetetu do 7. godine, najviše o njegovom ponašanju i vrlinama. Nakon toga je otac preuzimao daljnje obrazovanje. Majka se brinula o ženskoj djeci sve do udaje. Najvažniji su Rimljanima bili kult obitelji, države i zemlje. Za razliku od Grka, fizički rad se smatrao poželjnim i uzvišenim, dok je interes za glazbu bio nešto manji (Hosni i Ninčević, 2017). Glazba je bila u službi države, i za razliku od Grka, nije se smatrala potrebnom za obavezno obrazovanje, osim kao pomoć u učenju govora. Učile su se praktične vještine, a djeca su učila promatranjem i slušanjem starijih. Većina odgoja se odvijala u obiteljskom domu, pošto obrazovni sustav u početku još nije bio organiziran.

Kasnije Rimljani otvaraju škole po uzoru na Grke, a u njima se uče velika grčka i rimska književna djela. Učitelj u osnovnoj školi nije imao visok društveni status: naprotiv, bio je najčešće rob. Posebnost je starorimskog obrazovnog sustava privatna poduka ženske djece, koju Grci nisu imali. Podučavale su se vrline poput skromnosti, umjerenosti, hrabrosti i čvrste volje. Među rimskim odgojiteljima istaknuo se Seneka, koji je utvrdio da ne treba učiti za školu, nego za život.

U kasnoj antici obrazovanje je označavalo niz vještina i znanja koje je učenik trebao usvojiti. Područja na kojima se učenik osposobljavao bila su jednaka za sve učenike: aritmetika, retorika, gramatika, astronomija i teorija glazbe. Za vještine iz tih područja ustanovljen je zajednički naziv, septem artes liberales (sedam slobodnih vještina). (Previšić, 2005).

Srednji vijek

Srednji vijek je bio razdoblje intenzivnog razvoja školstva i obrazovanja. Glavnu ulogu u razvoju školstva između 5. i 12. stoljeća imala je Crkva. Srednjovjekovno obrazovanje se razvijalo po uzoru na antičke vrijednosti: pravednost, postojanost, razboritost i jakost, a utjecajem Crkve odgojne vrijednosti su se usmjeravale prema sedam smrtnih grijeha, pa se tako mogu definirati kao njihove suprotnosti: oholost – poniznost, škrtost – darežljivost, bludnost – čednost, zavist – blagonaklonost, neumjerenost u jelu i piću – suzdržavanje, srdžba – praštanje, lijenost – marljivost (Brković i Bušljeta Kardum, 2021).

Kasnije je nastupilo razdoblje tzv. „viteškog odgoja“, utemeljenog na septem artes probitatis, sedam viteških vještina (Brković i Bušljeta Kardum, 2021). Viteške vještine bile su

sljedeće: jahanje, plivanje, gađanje lukom i strijelom, mačevanje, društvene igre, lov i stihotvorstvo (Previšić, 2005).

Pojavom novih pravaca, humanizma i renesanse, mijenjaju se i odgojni ideali, a najpoznatiji od njih dakako je homo universalis (svestrani čovjek). Svestrani čovjek je slobodnog i otvorenog uma, obrazovan na raznim područjima, usklađenog tijela i duha. Humanist se najčešće obrazovao na područjima znanosti i umjetnosti, klasičnih jezika, geografije, povijesti, govorništva i diplomacije (Hrvatska enciklopedija, 2021). Jedan od istaknutijih humanista bio je filozof Michel de Montaigne, koji je kritizirao slabosti tadašnjeg obrazovnog sustava. Istaknuo je kako se uopće ne razvija učenikova inteligencija, nego se učenike prisiljava da uče napamet, što je i bio slučaj u srednjem vijeku jer su se učenici većinom podučavali učenjem tekstova napamet. Predložio je da se s učenicima razgovara i putuje, te se tako utječe na razvoj cjelokupne ličnosti (Hercigonja, 2021).

Novi vijek

Početak novog vijeka naziru se nove ideje o građanskim pravima i slobodama, a školstvo se počinje mijenjati u skladu s njima. Deklaracija o neovisnosti donijela je revoluciju koja je ustanovila slobodu i jednakost kao temeljna ljudska prava. Liberalizam od 19. st. pa sve do danas ima ključnu ulogu oko razvoja ideja o odgojnim vrijednostima. Najvažniji ideali kojima liberalizam teži su pravda, pravo, jednakost, sloboda, savršenstvo i dobrota. Upravo je u tim idealima temelj mnogih suvremenih odgojno-obrazovnih metoda (Brković i Bušljeta Kardum, 2021).

Početak 19. st., nove ideje o odgoju i obrazovanju donosi Immanuel Kant, njemački filozof koji je tvrdio kako je etika usko povezana s odgojem. Vjerovao je kako je moguć odgoj svakog čovjeka uz slobodu, ali i dužnosti. Inzistirao je na samostalnom mišljenju, tj. oslobođenju od bilo kakvog autoriteta u mišljenju.

Nekoliko desetljeća ranije, Johann Heinrich Pestalozzi reformira odgoj svojim novim poimanjem cjelovitog obrazovanja u smislu „rada uma, srca i ruke“. Ovaj švicarski pedagog težio je razvoju tjelesnih, umnih, moralnih i razvojnih sposobnosti učenika.

Neke od Pestalozzijevih ideja preuzeo je Johann Friedrich Herbart, švicarski pedagog i reformator školstva. Herbart je zagovarao pet ključnih koraka u poučavanju: pripremu, prezentaciju, povezivanje i usporedbu s već naučenim idejama, generalizaciju i primjenu. Svojim idejama je znatno utjecao na metodologiju obrazovanja, no njegova filozofija gubi na popularnosti pojavom ideja Johna Deweya.

Dewey je svoju filozofiju utemeljio na demokraciji, za koju je tvrdio da ima moć potaknuti procvat društva. Tvrdio je kako je demokracija izvor moralnih vrijednosti, međutim, nikad nije detaljnije razradio o kojim se točno vrijednostima radi. Demokraciju je nazvao „inteligencijom društva“. Kako je tvrdio, demokracija nije niti relativistička niti apsolutna, ali može pomoći ljudima kako bi jedni druge poštovali i pridonosili zajedničkom boljitku (Britannica, 2014). Dewey je kao kritiku obrazovanja naveo nametanje vrijednosti odraslog društva djetetu, a te vrijednosti dijete, zbog svoje dobi, još nije u stanju shvatiti. Promicao je načine poučavanja koji su razvojno prikladni djetetu te motiviranje djeteta za učenje korištenjem socijalnog okruženja. Smatrao je kako je škola društvena institucija te je proces obrazovanja nazvao dijelom života, a ne pripremom za budući život. Protivio se tradicionalnim učionicama i smatrao da škola treba biti što sličnija stvarnim životnim situacijama. Razred je promatrao kao malu društvenu zajednicu, a centar učenja postavio je učenika, koji uz pomoć razreda treba rješavati probleme i samostalno konstruirati svoje znanje. Iako su neka od njegovih naučavanja napuštena, mnoge teorije, kao ona o učeniku u centru odgojno-obrazovnog procesa, ostale su uvriježene te se koriste u praksi diljem svijeta sve do danas (Williams, 2017).

Vidljivo je kako se ideje o odgojno-obrazovnim vrijednostima mijenjaju s vremenom, ali i to da se one od antike nisu drastično promijenile. Ideale čine pozitivne vrijednosti poput pravednosti, dobrote, mudrosti i marljivosti. Problem današnjeg odgoja i obrazovanja je ne samo specificirati koje se točno odgojno-obrazovne vrijednosti trebaju poučavati, nego i odrediti na koji način će se one konkretno implementirati u sustav odgoja i obrazovanja. Potrebno je razraditi pojam odgojno-obrazovnih vrijednosti, te osmisliti konkretne i praktične načine koji će pomoći suvremenom učitelju u realizaciji odgoja za vrijednosti.

MORAL I MERZ

Budući da se istovremeno bavio književnim i odgojnim radom, Merz se često bavio pitanjima moralne tematike. Radilo se, naravno, o kršćanskom moralu, budući da je Merz bio katolik. Merz je raspravljao o svakodnevnim pitanjima i problemima mladih svojega vremena. Iako je sam pisao o tim pitanjima, on nije sam nastojao dati odgovore na njih, nego je sve preuzimao iz naučavanja pape, biskupa i drugih članova Crkve. Govorio je o svakodnevnim temama poput tjelovježbe, tjelesne čistoće i obitelji, ali i o kompleksnijim temama poput nacionalizma, patriotizma, i katolika u politici.

Merz je gorljivo kritizirao stanje društva u 20. stoljeću. Tvrdio je kako je uzrok propadanju tog društva otpad od Boga, koji je urodio brojnim društvenim posljedicama: umorstvima djece, alkoholizmu, rastavama braka, uništavanjem obitelji. Merz je čvrsto vjerovao kako bez zdrave obitelji nema budućnosti Europe te je smatrao da se Crkva treba usmjeriti na odgoj dobrih obitelji. Također je naglašavao kako je potrebno ujediniti mlade jer su oni budućnost, te je iz tog razloga i pratio brojne strane katoličke organizacije mladeži i izvještavao o njihovom radu (Bodrožić i Šitum, 2011). Naposljetku je i sam djelovao u Orlovske organizaciji.

Tjelesni odgoj

Merz je naglašavao važnost tjelovježbe za pravilan tjelesni razvoj te sklad duše i tijela. Tvrdio je kako je zdrav tjelesni odgoj potreban mladeži. Pri tome je vjerovao kako tjelovježba ne bi smjela biti sama sebi svrha, nego prvenstveno odgojno sredstvo. Tjelovježba je, prema Merzu, način ovladavanja duše nad tijelom te učenja disciplini. Tjelovježba je neophodna za zdravlje djeteta, stoga se Merz zalaže da se svim mladima osiguraju mogućnosti za tjelovježbu. Ukoliko ona nije organizirana unutar škole ili se roditelji nisu u mogućnosti pobrinuti da dijete pohađa sportsku aktivnost, onda bi, prema njemu, ona barem trebala biti organizirana unutar katoličkih organizacija. Merz je unutar Orlovske organizacije organizirao tjelovježbu kao njezin sastavni dio, iz razloga što je vjerovao kako je ona usko povezana s katoličkom vjerom. Naglasio je kako je problem mnogih katolika odbacivanje tjelesnosti, što je dovelo do zapuštanja zdravog načina života.

Uloga obitelji u odgoju

Merz je posebno naglašavao važnost obitelji za društvo. Bio je uvjeren kako je obitelj temelj i prva zajednica u društvu, te ona kao takva ima veća prava od naroda i države. Upravo je važnost obitelji jedna od vrijednosti zbog kojih se uključio u rad s mladima. Uvjet za dobre buduće obitelji, tvrdio je, čini mladež koja je poslušna vlastitim roditeljima.

Smatrao je kako je potrebna dubinska reforma odgoja, koji će se usmjeriti na obiteljski i društveni život. To bi, ipak, bilo nemoguće bez podrške svih onih odgovornih za mladež: roditelja, svećenika, učitelja, pa i političke vlasti. Odvažno je tvrdio kako će se uzalud uzvikivati poklici domovini, ako u Hrvatskoj ne bude kršćanskih obitelji.

Odvažno je govorio i o pravima žena na jednakost i na sudjelovanje u politici, kao i o pravima radnika i djece. Tada je bila aktualna rasprava o ženskom pravu glasa u politici, o kojoj je Ivan Merz izjavio da je već prethodno dokazano da žene mogu i trebaju doprinijeti općem dobru putem politike. Prozivao je degradiranje žena putem nemoralnih filmova i ponašanje prema ženi kao prema nižem biću, te je u više navrata pisao o ženskom dostojanstvu (Bodrožić i Šitum, 2011). Osim toga, žestoko se protivio nemoralnom tisku, filmovima i glazbi, za koje je vjerovao da kvare dobrotu i budućnost mladih.

Odgoj i vjera

Ivan Merz je isticao veliku ulogu Crkve u odgoju. U časopisu "Za vjeru i dom" objavio je studiju od 22 stranice o problemima školstva. Kao jedan od problema školstva naveo je sljedeće: država koja tvrdi da samo ona smije podizati škole, te da smije upravljati nedržavnim školama, šteti društvu te oduzima prava roditeljima. Nadalje, kao velik problem naveo je nepravedne zahtjeve države prema katolicima, kojima bi se oni trebali moći oduprijeti. Naveo je opciju uvođenja obveznih katoličkih škola za sve katolike. Protivio se načelu da su crkvene škole privatne. Prema Merzu, one su trebale biti škole s javnim pravom. S vremenom, promjene u društvu ipak su donijele napuštanje tih ideja.

ŠTO DANAS MOŽEMO NAUČITI OD MERZA

Važnost vrijednosti

Osoba Ivana Merza jedan je od malo poznatih primjera profesora s područja Hrvatske iz 20.st. te se odlikuje svojom profesionalnošću, odlučnošću, hrabrošću i altruizmom. Uza sve postignute uspjehe u svom kratkom životu, uspio je ostati ponizan čovjek i ustrajati u svom pozivu profesora i katolika sve do smrti. Merz je bio intelektualac svoga vremena, ali ipak je ispred znanja u svom životu uvijek stavljao vrijednosti. Živio je za one vrijednosti u koje je vjerovao te je uspio žar prema istim vrijednostima prenijeti velikom broju mladih s kojima je radio.

U Hrvatskoj, pa tako i u ostatku svijeta, još uvijek nisu potpuno definirane vrijednosti u školstvu. Mnogi znanstvenici tvrde da se one niti ne mogu definirati jer su primarna kategorija, a njihov pojam u smislu etike, u rječniku se počeo koristiti tek krajem 19. i početkom 20. st. Sablić i Blažević (2015.) prema Rokeachovoj teoriji vrijednosti (1973., 1979.) iznose kako svi ljudi diljem planete do neke mjere dijele vrijednosti. To znači da postoji skup ponašanja koja se smatraju pozitivnima, poželjnima i skup ponašanja koja to nisu. Zadatak je odgojno-obrazovnih djelatnika, osim poučavanja znanja, učenike podučavati upravo tim, poželjnim ponašanjima, međutim, to će u budućnosti biti nemoguće ukoliko se te vrijednosti relativiziraju i razvodnjavaju. Stoga je vrlo važno definirati odgojno-obrazovne vrijednosti, a onda kad su one poznate, dosljedno ih prenositi učenicima.

Među prvim znanstvenicima koji su pokušali definirati ljudske vrijednosti bili su Allport, Vernon i Lindzey. Potrudili su se konkretizirati značenje ljudskih vrijednosti njihovim povezivanjem sa svakodnevnim aktivnostima poput gledanja filma ili čitanja novina (Debats, 1996). Njihove teorije su napuštene kad je socijalni psiholog Rokeach 1973. objavio knjigu *The Nature of Human Values*, u kojoj je prvi osmišljenim instrumentom mjerio socijalne vrijednosti. Njegova teorija je tako bila prva znanstvena teorija o vrijednostima, a unutar istraživanja ih je podijelio na dvije vrste vrijednosti: terminalne i instrumentalne. Terminalne su vrijednosti one koje se smatraju poželjnim ponašanjima u društvu, a instrumentalne su idealizirani načini života i krajnji rezultat, odnosno cilj.

Rokeach je vrijednosti izmjerio pomoću upitnika koji se sastojao od 36 pitanja. Pitanja su mjerenja pomoću 4 stupnja odgovora: prvi je značio da osoba odbija vrijednost kao princip u svom životu, a posljednji da osoba potpuno prihvaća tu vrijednost. Vrijednosti koje su

ispitivane bile su, primjerice, prijateljstvo, ugodan život, osjećaj postignuća, sreća, jednakost, i dr. (Debats, 1996)

Mnoga empirijska istraživanja nakon Rokeacha su se bavila vrijednostima, ali ustanovljeno je da su teorije većinom manjkave zbog načina mjerenja samo jednim instrumentom. Ustanovljeno je da bi se vrijednosti trebale mjeriti na više načina, te je također diskutabilno koliko se precizno vrijednosti mogu mjeriti riječima. Razlog tome su pojedinačne razlike u načinu doživljaja određene vrijednosti te problem varijacija u rječniku (Debats, 1996). Značajnija istraživanja o vrijednostima proveli su: Schwartz i Bilsky (1987), Braithwaite i Law (1985), Feather (1991), Kelly i Strupp (1992), i Weber (1993).

Pedagogija primjera

Merz je bio jedan od zagovornika poučavanja primjerom. U svojim tekstovima, npr. onome o sv. Ivani Arškoj, zatim o studentu Pierreu Poyetu i prijatelju Maroševiću, koristi primjere ljudi koji mogu biti uzor mladima. Često su i ti primjeri bili vrlo mladi ljudi koji su živjeli za ideale. Te primjere koristio je u Orlovskoj organizaciji kako bi mlade potaknuo na samoostvarenje u smislu vrijednosti. Primjerice, u knjizi o sv. Ivani Arškoj (danas popularnije zvana Ivana Orleanska), ističe njezinu srčanost, ustrajnost, poniznost, čisto srce, ljubav prema domovini, darežljivost i susretljivost prema potrebitima. Opisujući život francuskog studenta matematike, Pierra Poyeta, u tekstu „Đak-apostol. Pierre Poyet“, objavljenom u časopisu Luč 1922. napisao je:

„Pierre postaje stručnjak u svojoj struci, ali pri tome pomišlja da su struka, ispiti i sav taj rad posve relativne stvari; nakon izvjesnog broja godina valja umrijeti, nestat će našeg traga sa ove zemlje kao da nas nije ni bilo (...) pred ovom idejom sve ostalo je sporedno: valja duše pridobiti nebeskome Zaručniku, valja sebe zatajiti i zaboraviti, samo da duša druga ili prijatelja postane svjesni sudionik u djelovanju Božjem na zemlji.“

Iz Merzovog teksta jasno je vidljivo njegovo stajalište o vrijednostima. On ispred rada, učenja i struke stavlja neprolazne ideale koje pronalazi u svojoj vjeri. Time ne želi umanjiti vrijednost rada, znanja i učenja, nego želi istaknuti prolaznost zemaljskih vrijednosti. Vrijednosti koje u tekstu o Pierrue Poyetu spominje, a izrazito ih cijeni, su samozataja i žrtva za bližnje.

Suvremeni odgoj i vrijednosti

Odgoj u 21. stoljeću znatno se razlikuje od onoga prošloga stoljeća. Tehnološka revolucija i napredak u znanosti, znatno su promijenili svakodnevicu djeteta, ali i učitelja i roditelja. Potrebno se prilagoditi današnjici: učitelj neprestano mora smišljati nove načine kako će učenicima na što zanimljiviji, što suvremeniji i učenicima bliži način prenijeti znanje. No u surovoj realnosti, u kojoj mnogi učitelji i profesori vode borbu s vremenom kako bi uspjeli ispuniti sve zahtjeve kurikula, lako je zaboraviti na ono najvažnije. Učitelj bi tijekom svog rada uvijek trebao voditi računa o svome ponašanju, o primjeru koji vlastitim ponašanjem prenosi učenicima. Poznato je kako djeca, osobito ona mlađe školske dobi, uče prema modelu, odnosno promatraju i oponašaju odrasle. Ona često žele što prije odrasti, pa nažalost uslijed loših životnih primjera ne ostvaruju svoj puni potencijal.

U Hrvatskoj je aktualan problem porasta broja odlikaša. Malokoji učitelj se već na početku svoje karijere nije susreo s problemima pritiska roditelja i učenika zbog ocjena. Treba skrenuti fokus sa brojčanih vrijednosti i “učenja napamet”. Naposljetku, reforma obrazovanja pod nazivom “Škola za život” trebala bi upravo to i donijeti – školu za život, a ne školu koja je sama sebi svrhom. Zadaća je učitelja ne samo biti kompetentan na području nastavnih predmeta koje poučava, nego i biti kompetentan primjer učenicima. Samo će autentičan učitelj koji drži do ljudskih vrijednosti i onda kad izađe kroz školska vrata, biti dovoljno dobar primjer da potakne učenike na promjenu i na bolje sutra.

ZAKLJUČAK

Pedagoški rad profesora Ivana Merza sastojao se od rada u profesorskoj struci, ali i od dobrovoljnog rada s mladima unutar katoličkih organizacija. Radio je kao profesor francuskog jezika i književnosti u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu.

Najznačajnija organizacija u kojoj je djelovao bila je Hrvatska orlovska organizacija, a osim nje, djelovao je i u Katoličkoj omladinskoj organizaciji te katoličkom društvu "Hrvatska". Svojim književnim radom znatno je obogatio kulturnu i vjersku baštinu Hrvata iz 20. stoljeća, napisavši tisuće stranica članaka, rasprava i tekstova o književnosti, moralu, politici i o katoličkoj vjeri.

Bio je intelektualac 20. stoljeća i nadasve svestran čovjek. Tijekom svoga rada u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji ostavio je snažan dojam na učenike, a radom u katoličkim organizacijama i na tisuće mladih.

Ivan Merz bio je čovjek vjere, te je izrazito cijenio kršćanske i ljudske vrijednosti. Živio je asketskim životom i naglašavao prolaznost materijalnih dobara. Cijenio je znanost te je i nakon završetka studija nastavio proučavati francusku i njemačku književnost. Naglašavao je kako je u struci profesora važno prenositi znanje učenicima, a ne raditi iz sebičnosti; smatrao je kako je svaki učitelj i profesor prije ulaska u učionicu dužan dobro proučiti sadržaj i poznavati ga. Prema svjedočanstvima kolega i učenika, toga se, u svome radu, savjesno držao.

O njegovome radu u školi može se saznati iz svjedočanstava nekoliko njegovih učenika koja su ostala zapisana u njegovom životopisu. Postoje brojni izvori o životu i djelovanju Ivana Merza, te je jasno kako je Merz ostavio neizbrisiv trag u hrvatskoj povijesti. Potrebno je dodatno istražiti djela Ivana Merza te druge, još nepoznate izvore o Merzu i njegovom značaju i metodama rada za hrvatsko školstvo. Trenutno je tema Merzovog profesorskog rada nedovoljno istražena.

U ovome radu bilo je govora i o moralnim vrijednostima, o kojima je Merz često pisao. Ljudske vrijednosti usko su povezane s odgojem i obrazovanjem jer obrazovanje nastoji učenicima prenijeti znanja i vrijednosti. Tema ljudskih vrijednosti nedovoljno je definirana i istražena te se javljaju poteškoće kad se želi ustanoviti koje su to vrijednosti najvažnije za odgoj i obrazovanje. Neophodno je razraditi konkretne metode prenošenja vrijednosti, kao i olakšati učiteljima načine implementiranja vrijednosti u kurikulum. To se može postići dodatnom edukacijom i istraživanjem na području vrijednosti, primjerice organiziranjem radionica i rasprava o ljudskim vrijednostima za učitelje, učenike i roditelje. Potrebno je pridati više pozornosti vrijednostima u obrazovnim ustanovama, ali i osigurati vrijeme unutar nastave

koje je potrebno za raspravu o njima. Trenutno se u nastavi o vrijednostima najviše raspravlja u sklopu nastavnih predmeta Sata razrednog odjela i Hrvatskoga jezika. Razrednik ima potpunu slobodu u odabiru i osmišljavanju nastavnih jedinica za Sat razrednog odjela, pa tako može jedan sat tjedno posvetiti raspravi o ljudskim vrijednostima. Nažalost, u praksi se ipak većina toga vremena najčešće utroši na neodgodive pojedinosti poput rješavanja problema u ponašanju, odnosa u razredu i sl. Time se adresira problem, ali ne i korijen problema. Vrijednosti su također implementirane u obrazovanje kroz međupredmetne teme u kurikulu, no one često padaju u drugi plan radi stjecanja novih znanja o nastavnoj jedinici. Kad bi u nastavi bilo više govora o vrijednostima, te kad bi se više obraćalo pažnju na to koje vrijednosti učitelji i roditelji prenose djeci i mladima, moguće je da bi se znatno olakšao rad učitelja i smanjilo problematično ponašanje pojedinih učenika. Tada bi se ujedno i fokus obrazovanja, s nepotrebnog koncentriranja na ocjene, usmjerio na ono što je važno: obrazovati uzorne učenike i buduće građane.

Suvremeni učitelj može pronaći uzor u Ivanu Merzu zbog vrijednosti za koje je živio: pozitivan odnos prema učenicima i kolegama, odanost radu i cjeloživotno učenje, povjerenje u učenike i obavljanje svoga posla s ljubavlju. Merz je posjedovao ljubav prema učenju, ali ispred učenja su uvijek bili ideali. Biti dobar čovjek, voljeti bližnjega i kloniti se sebičnosti i poroka – to su bili njegovi ideali. Merz je shvaćao važnost mladih za budućnost te je upravo stoga nastojao učenicima prenijeti prave vrijednosti. On je bio profesor svjestan da će učenici vjerojatno zaboraviti većinu naučenih činjenica tijekom godina, ali je znao da će zauvijek ostati ono jedino važno: učiniti od svojih učenika dobre, uzorne građane. Naposljetku, to je jedino što može donijeti bolju budućnost za svijet u kojem živimo.

LITERATURA

- Bodrožić, I. i Šitum, Z. (2011). Poimanje obitelji u misli Ivana Merza. *Obnovljeni Život*, 66. (3.), 325-340. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/71405>
- Blažević, I. i Sablić, M. (2015). Stavovi učitelja prema vrijednostima kao temeljnim sastavnicama nacionalnog okvirnog kurikuluma. *Školski vjesnik*, 64.
- Bratanić, M. (1999) Holističko shvaćanje obrazovanja. Forum. *Mjesečnik razreda za književnost Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, LXXII (1-3), 712-722.
- Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Herbartianism". Encyclopedia Britannica, 28 Jul. 2014, <https://www.britannica.com/topic/Herbartianism>. Accessed 12 July 2021.
- Brković, V. i Bušljeta Kardum, R. (2021). Pregled razvoja odgoja i obrazovanja za vrijednosti u okvirima povijesno–društvenoga konteksta. *Obnovljeni Život*, 76 (1), 113-124. <https://doi.org/10.31337/oz.76.1.8>
- Debats, D. L. H. M. (1996). Meaning in life: psychometric, clinical and phenomenological aspects. s.n. Preuzeto s <https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/10223324/c5.pdf> (Pristupljeno 14.7.2021.)
- Etzioni, A. (2002). A Communitarian Position on Character Education. U W. Damon (Ur.) *Bringing in A New Era in Character Education* (str. 113-127). Hoover Institution Press. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2157033>
- Hercigonja, Z. (2021). RAZVOJ PEDAGOŠKE MISLI KROZ POVIJEST. *Varaždinski učitelj*, 4 (5), 31-42. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/246214>
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 10. 7. 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30002>>.
- Kniewald, D. (1932). Dr. Ivan Merz, život i djelovanje. Tisak Tipografije. Preuzeto s http://ivanmerz.hr/staro/knjige_o/kniewald/Kniewald.zip
- Kralj, N. (1929.) Dr. Ivan Merz. *Zumbuli*, 6 (28-31) Preuzeto s http://ivanmerz.hr/staro/knjige_o/Bibliografija_C/1929/lipanj.htm#1
- Mathews, S. i Arulsamy, S. (2020). ROLE OF TEACHERS IN IMPARTING VALUE EDUCATION. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/339816192_ROLE_OF_TEACHERS_IN_IMPARTING_VALUE_EDUCATION/citation/download
- Matić, Z. (2011). Dr. Ivan Merz, provoditelj Katoličke akcije u Hrvatskoj. *Radovi*, 43 (1), 293-312. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/76397>
- Merz, I. (1922). «Đak – apostol. Pierre Poyet», *Luč*, 18 (1-2), 24-27. Preuzeto s http://ivanmerz.hr/staro/merz-crkva/02-I-a-milost.htm#_ftn5

- Nagy, B. (prir.) (2014). Ivan Merz - Dnevnik (1914. - 1928.). Printex.
- Nagy, B. (prir.) (1999). Plamen za visinama: misli Sluge Božjega Ivana Merza / priredio i komentirao Božidar Nagy. Ceris.
- Nekić, N. (1997). Ivan Merz profesor i odgajatelj na Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji. *Obnovljeni Život*, 52 (3-4), 299-304. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/2088>
- Ninčević, M. i Hosni, I. (2017). Razvoj starorimskoga sustava odgoja i obrazovanja. *Školski vjesnik*, 66 (1), 43-61. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/186827>
- Pranjić, M. (2015). Sustav odgoja i obrazovanja u Ateni. *Anali za povijest odgoja*, 14 (38) (14.), 7-30. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177073>
- Previšić, V. (2005). Kurikulum suvremenog odgoja i škole: metodologija i struktura. *Pedagoški istraživanja*, 2 (2), 165-172. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/139327>
- Rakić, V. i Vukušić, S. (2010). ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA VRIJEDNOSTI. *Društvena istraživanja*, 19 (4-5 (108-109)), 771-795. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/60114>
- Suárez-Orozco, M., i Qin-Hilliard, D. (Ur.). (2004). *Globalization: Culture and Education in the New Millennium*. BERKELEY; LOS ANGELES; LONDON: University of California Press. Preuzeto s <http://www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctt1pnvk4>
- Tirri, K. i Toom, A. (2019). The Moral Role of Pedagogy as the Science and Art of Teaching. U K. Tirri i A. Toom (Ur.) *Pedagogy in Basic and Higher Education - Current Developments and Challenges* (str. 1-11). IntechOpen. <https://www.doi.org/10.5772/intechopen.90502>
- Udruga Ivan Merz. (2008). *Ivan Merz - Život i djelo* [PowerPoint slajdovi]. Preuzeto s http://www.udrugaiivanmerz.hr/Ivan_Merz-ZIVOT_I_DJELO11.pps
- Williams, M. K. (2017). John Dewey in the 21st Century. *Journal of Inquiry and Action in Education*, 9 (1). Retrieved from <https://digitalcommons.buffalostate.edu/jiae/vol9/iss1/7>

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Kristina Kelava, izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Potpis:
